

Iz glazbene baštine Bosne i Hercegovine

Razvoj glazbene kulture u Bosni i Hercegovini zbog nepovoljnih političkih, društveno-ekonomskih i kulturnih prilika stoljećima je zaostajao. Stoga govoriti o umjetničkoj glazbi u Bosni i Hercegovini nije lako i zbog vrlo oskudnih povijesnih podataka. Glazbeni život u vrijeme srednjovjekovne bosanske države nije se mnogo razlikovao od drugih evropskih zemalja. Dubrovački nam izvori govore da su na dvorovima bosanskih vladara i velikaša djelovali artisti, glazbenici i plesači. Oni se u izvorima različito nazivaju, ovisno o tome jesu li igrači, pjevači, žongleri ili svirači, i to na latinskom jeziku. Kao žongleri i lakrdijaši spominju se *ioculatores*, *ystriones*, *cugularii* i *buffones*. Navode se i svirači na različitim instrumentima: *piffari* ili *pifferi* (frulaši), *lautarii* ili *lautares* (lautisti), *tubetae* ili *tubicines* (trubači), *pulsatores* (svirači na udaraljka), *gnachari* ili *gnacharini* (bubnjari) itd.¹

Koliko je do sada poznato, umjetnici iz Bosne prvi put se spominju 1408. godine (vjerojatno su i prije postojali glazbenici bosanskih kraljeva i velikaša). Dubrovačko Malo vijeće donosi odluku da se nagrade dvojica žonglera bosanskog kralja Stjepana Ostoje.

Šestorica frulaša i žonglera vojvode Sandalja Hranića bila su nagrađena sa 30 perpera za sudjelovanje na proslavi Sv. Vlaha u Dubrovniku 1410. godine. Prilikom proslave Sv. Vlaha 1457. god. sudjelovalo je 14, a 1459. god. 16 umjetnika iz Bosne. Po svoj prilici najintenzivniji glazbeni život bio je na dvoru hercega Stjepana Kosače koji je 1442. god. imao cijeli frulaški orkestar (*societas pifferorum*), a posjedovao je čak i male portativ orgulje koje se 1446. god. navode u njegovom testamentu «jedan organić sa cijevima od srebra».²

O kršćanskoj glazbi iz ovog vremena nema podataka. Može se sa sigurnošću pretpostaviti da se u dvorskim kapelama, bazilikama, kao i u franjevačkim crkvama gajila crkvena glazba koja se nije mnogo razlikovala od

glazbe na Zapadu. Pjevalo se na latinskom jeziku, a neke dijelove mise «koji se na glas govore ili pjevaju: poslanicu, Evangjelje, vjerovanje i. t. d. i latinski i hrvatski ili govorili ili pjevali. Pjevanje, koje su oni u bosanskoj vikariji njegovali i rabili, bilo je Grgurevo. Nu pošto i ovo ima svojih varijacija, to su se po svoj prilici iz početka iz raznih pokrajina dolazeći Franjevci i raznim pjevom služili – svaki prema običaju svoje pokrajine. S toga i pjev, što se nalazi u Misalu, koji potječe iz konca XIV. ili iz početka XV. stoljeća i koji se nalazi u franjevačkome samostanu na Korčuli, bit će po svoj prilici samo varijacija pjeva nekih Franjevaca».³ Glazbenici su za svečana liturgijska slavlja od druge polovice XVIII. stoljeća uglavnom pjevali iz *Psalterium Romanum* što ga je 1724. u Mlecima izdao Nikola Pezzana i *Graduale Romanum* iz 1730. godine.⁴

Od svih glazbenika koji su rođeni u Bosni najznačajniji je bio **Franjo Bosanac (Franciscus Bossinensis)**, rođen potkraj XV. st. u Bosni, živio je u prvoj polovici XVI. st. u Veneciji gdje je bio prijatelj s protonotarom i prvakom crkve sv. Marka Gerolamom Barbadigom, kojemu je svoja djela i posvetio. Po tvrdnjama povjesničara D. Plamenca, Bosanac je bio franjevac. Osnovnu teoriju glazbe je stekao po samostanima u Bosni, a kasnije odlazi u Veneciju gdje stječe temeljitu glazbenu naobrazbu. Napisao je i objavio 2 knjige tabulatura za lutnju. Prva je tiskana 1509., a druga 1511. god. Obadvije knjige su tiskane u Mlecima. Glavni dio obiju knjiga sadržava talijanske *frottole* obrađene za jedan pjevački glas uz pratnju lutnje i niz *ricercara* za samu lutnju. Frottole što ih je Bosanac obradio svjetovne su skladbe najpoznatijih tadašnjih autora ove glazbene vrste, a svi *ricercari* su izvorne skladbe Franje Bosanca, koje su zamišljene kao predigre pojedinim frottolama. Franjo Bosanac je ušao u svjetsku povijest glazbe, jer je svojim transkripcijama frottole utirao put vokalno-instrumentalnoj solističkoj praksi muziciranja i tako postao prethodnik ranobarokne monodije. Njegovi su *ricercari* prve izvorne kompozicije pisane u ovom obliku za lutnju, a neki odlomci njegovih kompozicija često se susreću kao primjeri u stručnoj literaturi.

Ricercar

Franjo Bosanac
(15. / 16. st.)

Musical score for Ricercar by Franjo Bosanac, measures 1-16. The score is in common time (C) and consists of two systems of two staves each (treble and bass clef). The first system (measures 1-4) features a melodic line in the treble clef with eighth and sixteenth notes, and a bass line with eighth notes and rests. The second system (measures 5-8) continues the melodic development with some chromaticism. The third system (measures 9-12) shows a more active bass line with sixteenth-note patterns. The fourth system (measures 13-16) concludes the piece with a final cadence in the treble clef.

Ricercar

Franjo Bosanac

Musical score for Ricercar by Franjo Bosanac, measures 17-24. The score is in common time (C) and consists of two systems of two staves each (treble and bass clef). The first system (measures 17-20) begins with a treble clef and a bass clef with a key signature change to one flat (B-flat). The treble clef has a melodic line with eighth notes, while the bass clef has a steady eighth-note accompaniment. The second system (measures 21-24) continues the piece, featuring a treble clef with a melodic line and a bass clef with a steady eighth-note accompaniment, ending with a final cadence.

Ricercar

Franjo Bosanac

The musical score is for a piece titled "Ricercar" by Franjo Bosanac. It is written in 4/4 time and consists of two systems of music. The first system is marked "Moderato" and "mf". The second system is marked "cresc.", "f riten.", and "3". The score features complex rhythmic patterns and fingerings.

Značajno je spomenuti još par velikih imena franjevačkog reda na polju crkvene glazbe, koji su glazbenu izobrazbu stjecali u Italiji: **Fra Mato Banjalučanin (Matheus Bartl)** druga polovica XVII. st., slovio kao vrlo dobar pedagog pjevanja i orguljanja. Djelovao je po samostanima Bosne, a najdulje u Kraljevoj Sutjesci. Napisao je priručnik za pjevanje i sviranje na orguljama pod naslovom *Regulae cantus plani pro incipientibus*, 1687. god. Djelo je u rukopisu i pisano na talijanskom jeziku gotskim slovima, a nalazi se u biblioteci franjevačkog samostana u Kraljevoj Sutjesci. Veličina priručnika je 237 x 183 mm. U prvom dijelu odmah poslije naslova nalazi se pisac djela: «Fr. Matheus Bartli a Felsü Dios, vel a Bagna-luca, sribebat 1687».⁵ Prvi dio knjige iznosi glazbenu teoriju (intervale, ljestvice, trozvuci), a u drugom dijelu su napjevi i upute na koji način treba izvoditi pojedine primjere. Početna slova popijevki su velika i raznim bojama lijepo ukrašena. Navodim neke popijevke: *Benedicamus Domino*, *Te Deum laudamus*, *Te lucis ante terminum*, *Si queris*, način pjevanja tužaljki Jeremije proroka... Drugi dio počima sa: *Szpaszi kraglycze* iza koje slijedi: *Maria Mater Gratiae*, *Quasi arcus fulgens*, *Tota pulchra*, *Salve Regina*... Na kraju priručnika je dodan tekst hrvatskih popijevki: *Zdravo, krvi Isusova*, *Poslan bi Angjeo Gabriel*, *O Divico vele lipa*... To je bio dugi niz godina jedini priručnik za orguljaše i

pjevače, jer na vrlo jednostavan način uvodi početnike u tehniku pjevanja i sviranja na orguljama.

Vrijedno je spomenuti i drugo djelo što ga je napisao **fra Marijan Aljinić** 1694. godine. Djelo sadrži tri načina pjevanja Creda.⁶

Fra Vice Vicić (Fojnica 1734.-1796.), bio je *moderator chori*, napisao *Veliki kantual*, «najvredniji glazbeni zbornik crkvenih popjevaka i misa iz prošlosti Bosne».⁷ Pjesmarica je u rukopisu i neobjavljena. Drvenih je korica, presvučena tamnom kožom, ima 134 lista, od toga 90 strana je ispisano notama i latinskim tekstom, a 44 strane tekstovima pobožnih pjesama. Prvi list iza korica nosi potpis VICIĆ. Na vrhu drugog lista crvenom bojom rukom je ispisano: *Ad unius Summi: in Trinitate Dei. B. M. V. et omnium Sanctorum. gloriam et honorem. 1785.* Iza toga slijedi početak jedne mise, a na kraju te strane piše: *Fr. Vincen Vicich a Fonicza Moder. Chori. 1785.* U prvom dijelu pjesmarice nalaze se mise, Creda i nekoliko stihova na latinskom jeziku. Note su kvadratnog i romboidnog oblika. Linijski sistem je od pet crta, a taktne crte su crvene boje. Tekst i note pisane su crnom bojom, a inicijalna slova su velika, ukrašena i obojena žutom, crvenom i zelenom bojom. Drugi dio knjige sadrži tekstove pobožnih pjesama, a autor im je sam Vicić. Naslov crvenom bojom ispisan glasi: *Pisme razlike na posct. Boxie B.D.M. i svihu Svetij, Fra*

Viczo Vicich. 1785. Pjesme su pisane hrvatskim jezikom, ikavski, i ima ih 32.

Zanimljiva mu je pjesma u čast sv. Ilije zaštitnika Bosne. Donosim prvu i zadnju strofu:

*Radujse Bosno, koja jesi slavna
Jers' obrala, i to jose odavna,
Iliu svetogh seb' Zastitegla
Obranitegla.*

*Boxe milostiv Iliu usliscaj
I svako dobro po gnem nami podaj.
Tebi cast, slava, Tebi svaka dika
U vike vika. Amen.*

Treba spomenuti još i ostale franjeve: **Augustin Soljanin (Tuzlak)**, **Lovro Bukva**, **Petar Filipović**, **Tadija Ribičić**, **Grgo Kotromanić**, **Stjepan Marjanović**, autor zbirke *Missae novissimae sanctorum* 1846., **Filip Ljubas** i drugi. Oni su djelovali uglavnom po samostanima u Kraljevoj Sutjesci, Kreševu, Fojnici i Sarajevu.

Marko Stanušić

¹ Usp. *Muzička enciklopedija* 1, Zagreb 1971. str. 231.

² Isto. str. 231.

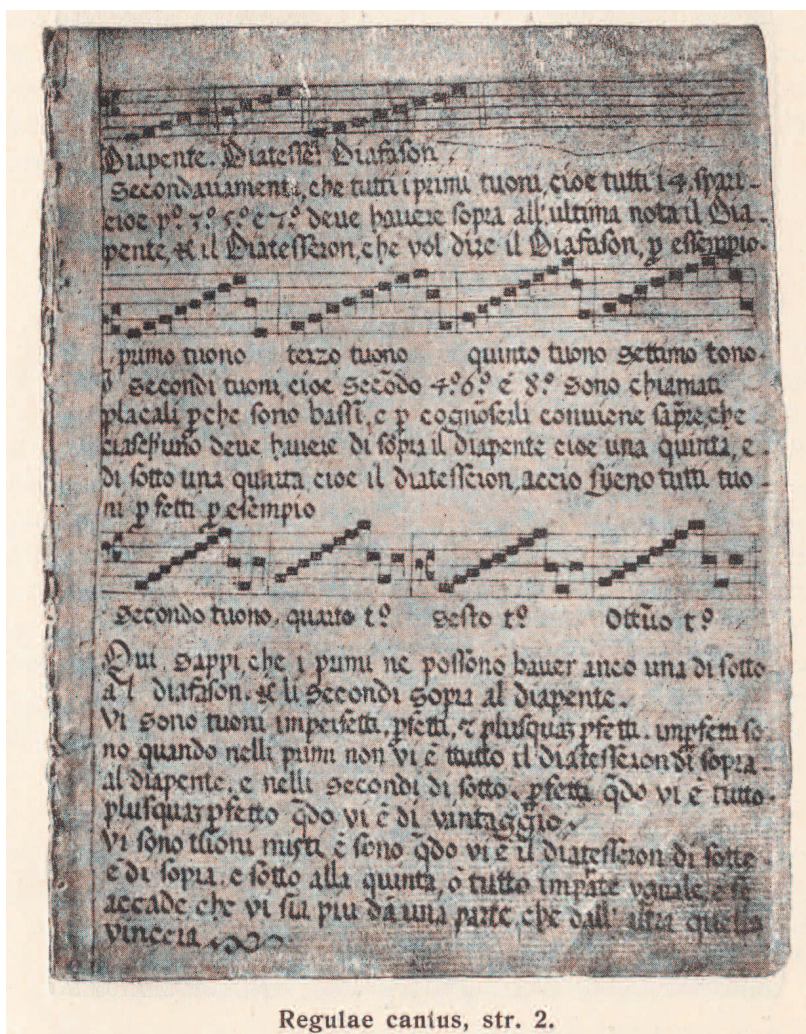
³ Dr. fra Julijan Jelenić: *Kultura i bosanski franjevci*, I. svezak, Sarajevo 1912. str. 107-108.

⁴ Usp. dr. fra Julijan Jelenić: *Kultura i bosanski franjevci*, I. svezak, Sarajevo 1912. str. 248.

⁵ Isto. str. 244.

⁶ Isto. str. 247.

⁷ Anđelko Milanović, u: *Sv. Cecilija* 1977. str. 169-170.

Regulae cantus, str. 2.